

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЗ КУЛЬТОВИХ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ВПРАВ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЗИЦІЯХ СТОЯЧИ НА СТОПАХ

Розглядаються психосоматичні, антропометричні і біомеханічні характеристики поз культових психосоматичних вправ трипільської культури у позиціях стоячи на стопах.

Ключові слова: *поз психосоматичних вправ, біомеханічні характеристики, трипільська культура.*

Постановка проблеми. Антропоморфні зображення трипільської культури є сакральними образами, що подають ритуали, магичні й обрядові дії [5]. Рухи і пози є біомеханічними системами, що підпадають під закони механіки [1, 3, 4, 6, 7]. Біомеханічні, антропометричні, психічні і фізичні характеристики рухів, поз, жестів, експресивної міміки у медицині, психології, педагогіці, фізичній культурі і спорті використовуються у якості індикаторів психосоматичного стану, техніки виконання фізичних вправ, що, на наш погляд, припустимо і у випадку вивчення характеристик поз антропоморфних зображень у поданнях артефактів трипільської культури. Деякі характеристики психосоматичних вправ культових систем України таких, як козацькі забави, календарні обряди, рукопашний гопак досліджувалися низкою науковців (Є.Н. Приступа, В.С. Пилат, 1991; А.В. Цьось, 2005, М. Величкович, Л. Мартинюк, 2003). Психосоматичні і біомеханічні аспекти культових психосоматичних вправ трипільської археологічної культури залишилися по за увагою фахівців вітчизняної галузі фізичної культури [2], хоча їх засоби вирішували задачі забезпечення життєстійкості населення на теренах України у VI – III тис. до н.е., негайність вирішення яких визначена у ряді державних установчих законів України.

Робота відповідає напрямку досліджень "Розвиток та становлення фізичної культури в Україні у різні історичні періоди" плану науково-дослідної роботи кафедри фізвиховання НТУУ "КПІ" на 2012 – 2013 рр.

Мета роботи – класифікувати пози культових психосоматичних вправ трипільської культури у позиціях стоячи на стопах.

Завдання: сформулювати вибірку антропоморфних культових зображень трипільської культури у положеннях стоячи на стопах; дослідити антропометричні, психосоматичні, біомеханічні, композиційні характеристики об'єктів дослідження; класифікувати пози.

Методи і організація дослідження. Методами логіко-теоретичного аналізу антропоморфних зображень пластики, мальованого посуду, моделей культових споруд і предметів в оригінальних, фотографічних і графічних поданнях експозицій музеїв світу, приватних колекцій, наукових видань сформували вибірку об'єктів, що досліджували. Методами візуального аналізу визначали положення тіла, будову, декор, стать, вік і статуру, фізичний і психоемоційний стан, наявність одягу і вербально-звукового супроводу. Методами гоніометрії визначали біомеханічні характеристики поз. Положення тіла визначали відносно вертикальної соматичної вісі [1]. Методами аналізу експресивної міміки – психоемоційні, розумові і вербально-звукові характеристики. Методами візуального і кластерного аналізів біомеханічних характеристик класифікували об'єкти дослідження в однорідні групи.

Результати дослідження. В результаті візуального аналізу антропоморфних культових зображень трипільської культури різних часових періодів і регіонів у статичних положеннях стоячи на двох ногах на стопах (пальці вперед, кут між голітками і стопами 90°) виявлено 196 фігур. Методами візуального, антропометричного, біомеханічного і кластерного аналізів дослідили 39 фігур (33 жіночі, з яких 6 орнітоморфних, 2 андрогінів, з яких 1 орнітоморфна, 2 антропоморфні, 2 орнітоморфні).

У біомеханічному і кластерному аналізах дослідили 40 показників. З множини початкових даних виділили 21 групу фігур, показники яких виявилися однаковими всередині кожної групи та різними за її межами. Результати кластерного аналізу співпали з результатами біомеханічного і візуального аналізів. Таким чином, виявлено 21 позу.

Перша поза. Маківка голови – вверх, обличчя – вперед – вверх. Руки у формі бугрів, кути вершин яких $70,2 \pm 9,4^\circ$, підняті в сторони на $78,4 \pm 2,9^\circ$. Ноги у формі стовпчиків, випрямлені разом, кут між прямими від кульшових суглобів уздовж зовнішніх частин ніг до перетину $17,2 \pm 3,2^\circ$. Уздовж вертикальної соматичної вісі маківка голови, шийний, грудний, поперековий відділи хребта, розгинання у нижньому поперековому відділі $148,6 \pm 11,3^\circ$. Відведені: назад на $30,8 \pm 13,6^\circ$ крижово-куприковий відділ і вперед на $46 \pm 10,8^\circ$ точка лона та вісь фронтальної площини голови на $31,8 \pm 5,4^\circ$. Виявлено п'ять оголених жіночих фігур, молодого віку, непропорційної будови, чотири з яких середньої і одна міцної статури. Голови дископодібні, носи щипком у трьох фігур, з яких одна без очей і має серпанок навколо голови з наскрізними отворами по периметру та врізані лінії, що ідуть від боків основи шиї, з'єднуючись на грудині в зоні серця. У двох фігур очі двома наскрізними отворами, в одній з них наколи низкою навколо основи шиї і три врізані лінії навколо тазу. У двох фігур обличчя натуралістичні. У одній обличчя має медитативний вираз: очі вузькими щілинами, прикриті, зовнішні кути опущені вниз, губи стулені, розтягнуті у посмішку горизонтальною щілиною, волосся пряме, зачесане назад, довжиною до

попереку, темним кольором зафарбування в зонах трикутника лона і пупа та лінії: дві навколо основи шиї, а одна попереку обличчя (від вуха до вуха по щоках і носу). У другій фігури обличчя має вираз натхненного співу – очі відкриті округлені, погляд спрямовано вперед-вверх, рот відкритий О-подібно, волосся пряме, зачесане назад, довжиною до пояса і сформоване валиком у зоні лопаток на рівні серця.

Друга поза. Маківка голови на вертикальній соматичній вісі, спрямована вверх, обличчя – вперед – вверх. Руки у формі бугрів з кутам вершин $66,4 \pm 14,4^\circ$ підняті в сторони на $71 \pm 9,2^\circ$. Ноги випрямлені разом: у двох фігур кут між прямими уздовж зовнішніх частин ніг від кульшових суглобів до перетину $15,5 \pm 3,5^\circ$, а у одній, ноги подібні до стовпчика. Вигнуті вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів на $21,3 \pm 7,4^\circ$ верхня і середня частина хребта, розгинання $154,3 \pm 12,9^\circ$, $155,4 \pm 4,6^\circ$ і $148,2 \pm 12,2^\circ$ верхнього шийного, верхнього і нижнього поперекових відділів. Відведені вперед на: $34,4 \pm 5,9^\circ$ вісь фронтальної площини голови; $3,4 \pm 0,5^\circ$ шийний і грудний відділи, що вертикально; $17,2 \pm 3,0^\circ$ поперековий відділ; $40,2 \pm 5,2^\circ$ точка лона. Відведений назад на $45,2 \pm 7,8^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлено три оголені жіночі фігури вагітних (пупи розтягнуті) молодого віку: дві середньої статури, одна з яких пропорційної будови, і одна міцної. Голови схематичні дископодібні, носи щипком. У одній фігури очі двома наскрізними отворами, у двох – два наскрізні отвори очей нижче дубльовані ідентичними. У одній фігури навколо голови серпанок з наскрізними отворами по периметру, у другій – волосся пряме, зачесане назад, довжиною до попереку і зібране на кінці у формі лопатки, чотири врізані лінії в основи шиї і дві навколо поясу. У третій фігури червоним розфарбовані зони трикутника малого тазу, гомілок, стоп, одна лінія окреслює талію, дві – овали уздовж задньої сторони стегон, одна – основу шиї ззаду, іде з двох сторін грудної клітини і з'єднується над пупом, дві лінії на щоках горизонтально, руки-бугри орнаментовані подвійними глибокими насічками, які імітують пальці, та широкими овальними вгнутостями, котрими позначені долоні, на бокових сторонах стегон глибокі проколи, стопи натуралістичні.

Третя поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед, вісь фронтальної площини голови – вертикально. Руки у формі бугрів з кутами вершин $64,3 \pm 6,9^\circ$, підняті в сторони на $80 \pm 15,9^\circ$. Ноги разом, кут між прямими уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину $16,6 \pm 1,2^\circ$. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед на $25,6 \pm 3,1^\circ$ кульшових суглобів, і вигин вперед, за рахунок розгинання на $155,3 \pm 4,2^\circ$ і $150 \pm 9,6^\circ$ верхнього і нижнього поперекових відділів. Відведені вперед на: $6,7 \pm 1,7^\circ$ маківка голови; $47 \pm 5,9^\circ$ точка лона; $8 \pm 1,4^\circ$, $9,3 \pm 1,2^\circ$, $13,3 \pm 1,2^\circ$ верхній і нижній шийні та середній грудний відділи хребта, що на одній прямій; $25,6 \pm 3,1^\circ$ поперековий відділ. Відведений назад на $52,6 \pm 7,9^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлено три оголені жіночі фігури вагітних (пуп розтягнутий), пропорційної будови, молодого віку, середньої статури. Голови у двох фігур дископодібні, носи щипком, очі двома наскрізними отворами, в одній голова з шипами.

Четверта поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів, кути вершин яких 70° , підняті в сторони на 84° . Ноги вертикально на рівні кульшових і плечових суглобів, стопи нарізно на 3° . Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на 10° , вигин вперед, за рахунок розгинання на 114° нижнього поперекового відділу. Відведені вперед вісь фронтальної площини голови, що вертикально, на 32° точка лона, на 10° маківка голови, шийний, грудний і поперековий відділи хребта, що на одній прямій, відведений назад на 73° крижово-куприковий відділ. Виявлена жіноча оголена фігура молодого віку, середньої статури, пропорційної будови. Голова дископодібна, ніс щипком, очі двома наскрізними отворами, тіло оповите змією, трикутник лона означено врізаною лінією.

П'ята поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів, кути вершин яких 90° , підняті в сторони на 90° . Ноги нарізно на 53° , на рівні ширше плечей. Нахил вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на 9° , і вигин вперед, за рахунок розгинання на 144° нижнього поперекового відділу. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 64° точка лона; на 9° маківка голови; шийний, грудний і поперековий відділи хребта, що на одній прямій. Відведений назад на 42° крижово-куприковий відділ. Виявлена орнітоморфна, оголена фігура андрогіна молодого віку, середньої статури, непропорційної будови, статевно не збуджена. Голова птахоподібна, без очей, ноги задріпані.

Шоста поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів, кути вершин яких $72,2 \pm 15,1^\circ$, підняті в сторони на $26,7 \pm 8,9^\circ$. Ноги разом, кут $89,5 \pm 23,1^\circ$ між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на $27,7 \pm 13,7^\circ$, і вигин вперед, за рахунок розгинання на $170,5 \pm 1,1^\circ$, $162 \pm 4,6^\circ$ і $150,5 \pm 17,7^\circ$ середнього грудного, верхнього і нижнього поперекових відділів. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на $37,7 \pm 11,5^\circ$ точка лона; на $20,7 \pm 2,2^\circ$ маківка голови; на $22 \pm 2,5^\circ$ і $23,5 \pm 2,5^\circ$ шийний і верхній грудний відділи хребта, що на одній прямій; на $30,7 \pm 4,8^\circ$ і $40,75 \pm 8,2^\circ$ нижній грудний і поперековий відділи. Відведений назад на $72,5 \pm 16,2^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлено чотири жіночі фігури, дві з яких вагітних (пупи розтягнуті), молодого віку, середньої статури, дві інші – середнього віку, міцної статури, носи щипком. Одна фігура пропорційної будови, голова якої дископодібна, очі двома наскрізними отворами, шия довга. Три інші симетрично декоровані врізаними лініями, непропорційної будови (великі стегна і сідниці, мала голова), голови у двох з яких овальні, очі заглибинами, а у одній – дископодібна, очі двома наскрізними отворами, що нижче дубльовані ідентичними отворами.

Сьома поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. У фронтальній площині руки у формі бугрів, кути вершин яких $57,2 \pm 17,1^\circ$, підняті в сторони на $82,7 \pm 20,2^\circ$. Ноги разом: у трьох кут $16,7 \pm 0,9^\circ$ між прямими уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину, в інших трьох –

паралельні. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на $11 \pm 2,7^\circ$, і вигин вперед, за рахунок розгинання на $149,6 \pm 14,7^\circ$ нижнього поперекового відділу. Відведені вперед; вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на $49,6 \pm 3,5^\circ$ точка лона; на $11,2 \pm 2,5^\circ$ маківка голови, шийний, грудний і поперековий відділи хребта, що на одній прямій. Відведений назад на $38,2 \pm 13^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлено шість фігур: три жіночі і три орнітоморфні. В усіх носи щипком. Жіночі фігури молодого віку, дві з яких пропорційної будови, голови яких дископодібні, очі двома наскрізними отворами дубльовані нижче двома ідентичними отворами. Орнітоморфні фігури, одна з яких антропоморфна і дві жіночі, середнього віку, міцної статури, непропорційної будови (великі сідниці, короткі ноги у формі стовпчика). Голова антропоморфної дископодібна, очі двома наскрізними отворами, одної жіночої – пташина, очі заглибинами, рельєфно виділений хребет і ромбом врізаними лініями статева ознака, у другої жіночої – овальна без очей.

Восьма поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів, кути вершин яких 69° , підняті в сторони на 56° , ноги у формі стовпчиків разом випрямлені, паралельні. Нахил вперед, за рахунок згинання на 152° і 159° верхнього і нижнього шийних відділів хребта. Уздовж вертикальної соматичної вісі нижній шийний, грудний, поперековий, крижово-куприковий відділи. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 11° маківка голови; на 4° верхній шийний відділ; на 73° точка лона. Виявлена антропоморфна фігура середнього віку, міцної статури, непропорційної будови (велика дископодібна голова без очей, короткі ноги).

Дев'ята поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед, руки не визначені. Ноги у формі стовпчиків разом, кут 27° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину у одної, у другої – ноги паралельні. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на $32,5 \pm 12,5^\circ$, вигин вперед, за рахунок розгинання на $134,5 \pm 14,5^\circ$ нижнього поперекового відділу хребта. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на $38 \pm 0^\circ$ точка лона; на $34 \pm 11^\circ$ маківка голови, шийний, грудний, поперековий відділи хребта, що на одній прямій. Відведений назад на $54 \pm 4^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлено дві орнітоморфні фігури середнього віку, міцної статури, непропорційної будови. Голови дископодібні, носи щипком. В одній фігури, що суцільно вкрита зморшками, голова птахоподібна, очі заглибинами, у другої, що без очей, – по три наскрізні отвори з боків голови.

Десята поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед-вниз, руки не визначені. Ноги у формі стовпчиків разом, кут 41° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на 60° і вигин вперед, за рахунок розгинання на 164° і 150° верхнього і нижнього поперекових відділів. Відведені вперед на: 39° вісь фронтальної площини голови; 31° точка лона; 48° маківка голови; 49° , 50° , 55° верхній і нижній шийні, середній грудний відділи хребта, що на одній прямій; 60° поперековий відділ. Відведений назад на 90° крижово-куприковий відділ. Виявлена орнітоморфна жіноча фігура середнього віку, міцної статури, непропорційної будови. Голова у формі горщика, птахоподібна, очі заглибинами, ніс щипком, дві паралельні врізані лінії окреслюють зону малого тазу.

Одинадцята поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів з кутам вершин $73 \pm 27^\circ$, підняті в сторони на $49 \pm 12^\circ$. Ноги разом, кут 31° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації кульшових суглобів на 42° , і вигин вперед, за рахунок розгинання на 163° , 144° і 137° нижнього шийного, верхнього і нижнього поперекових відділів. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 30° точка лона; на 13° маківка голови; на 12° верхній шийний; на 16° нижній шийний; на 23° середній грудний і 42° поперековий відділи хребта, що на одній прямій. Відведений назад на 90° крижово-куприковий відділ. Виявлена орнітоморфна жіноча фігура середнього віку, міцної статури, непропорційної будови (товсті стегна, сідниці, ноги), голова овальна, ніс щипком.

Дванадцята поза. Маківка голови – вперед-вверх, обличчя – вперед. Руки у формі бугрів з кутам вершин 123° , підняті в сторони на 34° . Ноги разом, кут 33° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Нахил хребта вперед, за рахунок згинання верхнього і нижнього шийних та середнього грудного відділів хребта на 166° , 161° і 143° . Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 56° точка лона; на 30° маківка голови; на 15° верхній шийний відділ хребта. На вертикальній соматичній вісі нижній шийний, середній грудний, поперековий, крижово-куприковий відділи. Виявлена жіноча фігура середнього віку, міцної статури, непропорційної будови (товсті стегна, сідниці, короткі ноги і тулуб). Голова натуралістична, по периметру серпанок з наскрізними отворами. Обличчя має вираз напруженого співу або волання: очі відкриті і округлені, погляд спрямовано вперед-вверх, рот відкритий, овальної форми, ніс щипком.

Тринадцята поза. Нахил голови, шийного, грудного, поперекового відділів хребта вправо на $8 \pm 2^\circ$, за рахунок поперекового відділу. Руки у формі бугрів, з кутам вершин $49 \pm 12^\circ$, підняті в сторони на $82 \pm 2^\circ$ правий і $98 \pm 2^\circ$ лівий. Ноги у формі стовпчика разом, паралельні. Нахил хребта вперед, за рахунок згинання вперед середнього грудного відділу на $157 \pm 1^\circ$. Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на $41 \pm 5^\circ$ точка лона; на $17 \pm 1^\circ$ маківка голови; на $14 \pm 1^\circ$ і $10,5 \pm 0,5^\circ$ верхній і нижній шийні відділи. На вертикальній соматичній вісі середній грудний і поперековий відділи, розгинання $128 \pm 1^\circ$ нижнього поперекового відділу. Відведений назад на $52,5 \pm 0,5^\circ$ крижово-куприковий відділ. Виявлені дві орнітоморфні жіночі фігури, одна з яких вагітної, середнього віку, міцної статури,

непропорційної будови (великі стегна і сідниці, короткі ноги і шия, велика голова). В одній фігури шия втягнута у плечі, голова дископодібна, ніс щипком, очі двома наскрізними отворами, пряме волосся уздовж спини до сідниць. У фігури вагітної розтягнутий пуп, голова овальна, обличчя не визначене, два роги на верхівці голови.

Чотирнадцята поза. Нахил голови, шийного, грудного, поперекового відділів хребта вправо 10° , за рахунок поперекового відділу. Плечі опущені вертикально, руки зігнуті у ліктьових суглобах: ліва на 90° , долоня притулена до грудей, права – на 23° , долоня на щелепі. Ноги разом у формі стовпчика. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів на 15° , розгинання нижнього поперекового відділу 149° . Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 50° точка лона; маківка голови; шийний, грудний, поперековий відділи хребта, що на одній прямій. Відведений назад на 32° крижово-куприковий відділ. Виявлена оголена, статево не збуджена фігура андрогіна, середнього віку, міцної статури, непропорційної будови (короткі і товсті ноги, великі сідниці). Голова натуралістична, обличчя має медитативний вираз: очі округлені, ніс щипком, рот продовгуватий усміхнений.

П'ятнадцята поза. Нахил голови, шийного, грудного, поперекового відділів хребта вправо 6° , за рахунок поперекового відділу. Ноги разом, кут 30° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Руки випрямлені, опущені, приведені на 11° , долоні притулені в зоні лона, праве плече підняте на 80° , ліве – на 100° . Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів 30° . Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 23° точка лона; на 30° маківка голови; шийний, грудний, поперековий відділи хребта, що на одній прямій, розгинання 155° у нижньому поперековому. Відведений назад на 60° крижово-куприковий відділ. Виявлена жіноча оголена фігура міцної статури, середнього віку, непропорційної будови (великі сідниці і стегна, коротка шия). Голова подібна до горщика, обличчя не визначене, два ряди вертикальних врізаних рисок навколо верхньої частини бокових і передніх сторін стегон, які у задній частині переходять на сідниці, ряд рисок в зоні лівої лопатки, наколи в зоні лона, що окреслене врізаною лінією.

Шістнадцята поза. Нахил голови, шийного, грудного, поперекового відділів хребта вправо 11° , за рахунок поперекового відділу. Руки у формі бугрів, з кутами вершин 106° , підняті в сторони на 48° правий і 84° лівий. Ноги разом, у формі стовпчика. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів на 63° . Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 40° точка лона; на 42° маківка голови і верхній шийний відділ хребта, що на одній прямій; на 43° , 57° і 63° нижній шийний, середній грудний і поперековий відділи, що на одній прямій з крижово-куприковим відділом, який відведений назад, розгинання 153° і 180° середнього грудного і нижнього поперекового відділів хребта. Виявлена орнітоморфна жіноча фігура міцної статури, середнього віку, непропорційної будови (короткі і товсті шия та ноги, великі ступні) у виді брязкальця, тіло суцільно вкрите зморшками, голова дископодібна, ніс щипком, очі двома заглибинами.

Сімнадцята поза. Нахил голови, шийного, грудного, поперекового відділів хребта вліво 4° , за рахунок поперекового відділу. Руки у формі бугрів з кутами вершин 86° , підняті в сторони на 86° правий і 78° лівий. Ноги нарізно на ширині 10° , на рівні колінних і плечових суглобів, кут між прямими, що проведені від кульшових суглобів уздовж зовнішніх частин до перетину 31° . Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів на 23° . Відведені вперед: вісь фронтальної площини голови, що вертикально; на 15° точка лона; на 23° маківка голови, шийний, грудний, поперековий відділи хребта, що на одній прямій, розгинання нижнього поперекового відділу 119° . Відведений назад на 83° крижово-куприковий відділ. Виявлена жіноча оголена фігура вагітної міцної статури, середнього віку, непропорційної будови (товсті сідниці та ноги). Голова конусоподібна, ніс і очі не визначені, врізана лінія окреслює трикутник лона, у сідницях порожнини з кульками.

Вісімнадцята поза. Маківка голови – назад-вверх, обличчя – вперед-вверх. Руки у формі бугрів з кутами вершин 53° , підняті в сторони на 72° . Ноги разом, кут 12° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. У сагітальній площині нахил хребта назад 6° , за рахунок розгинання на 168° верхнього поперекового відділу хребта. Відведені вперед на: 21° вісь фронтальної площини голови; 37° точка лона. Відведені вперед на: 6° маківка голови; шийний та середній грудний відділи хребта, що на одній прямій; на 38° крижово-куприковий відділ. На вертикальній соматичній вісі поперековий відділ, розгинання 135° у нижньому поперековому відділі. Виявлена жіноча оголена фігура вагітної (пуп розтягнутий) молодого віку, тендітної статури, пропорційної будови. Голова дископодібна, очі двома наскрізними отворами, ніс щипком.

Дев'ятнадцята поза. Маківка голови – назад-вверх, обличчя – вперед-вверх. Руки у формі бугрів з кутами вершин 90° , підняті в сторони на 70° . Ноги разом, кут 18° між прямими, що уздовж зовнішніх частин від кульшових суглобів до перетину. Нахил хребта 16° назад, за рахунок ротації назад на 9° кульшових суглобів і розгинання на 172° верхнього поперекового відділу хребта. Відведені назад на: 16° маківка голови; 15° , 13° , 5° верхній і нижній шийні та верхній грудний відділи хребта, що на одній прямій; 38° крижово-куприковий відділ. На вертикальній соматичній вісі поперековий відділ, розгинання у нижньому поперековому 145° . Відведені вперед на: 40° вісь фронтальної площини голови і 68° точка лона. Виявлена жіноча оголена фігура вагітної молодого віку, середньої статури, непропорційної будови (великі ступні). Голова дископодібна, очі двома наскрізними отворами, ніс щипком, пуп розтягнутий, молочні залози асиметрично (права вище), дві врізані лінії, навколо шиї, що з'єднані на грудині в зоні серця і по 4 лінії на задній стороні ніг і попереку.

Двадцять п'ята поза. Маківка голови – назад-вверх, обличчя – вперед-вверх. Руки у формі бугрів з кутами вершин 86°, підняті в сторони на 64°. Ноги паралельно, вертикально, стопи нарізно на 5° на рівні кульшових і плечових суглобів. Нахил хребта назад, за рахунок розгинання назад на 8° середнього грудного відділу хребта. Відведені назад на: 8° маківка голови; 7° і 5° верхній і нижній шийні відділи хребта, що на одній прямій; 38° крижово-куприковий відділ. На вертикальній соматичній вісі середній грудний і поперековий, розгинання у середньому грудному і нижньому поперекових 165° і 126°. Відведені вперед на: 32° вісь фронтальної площини голови і 50° точка лона. Виявлена жіноча оголена фігура вагітної молодого віку, середньої статури, пропорційної будови. Голова дископодібна, очі двома наскрізними отворами, що нижче дубльовані, ніс щипком, пуп розтягнутий.

Двадцять перша поза. Маківка голови і обличчя – вперед-вверх. Руки у формі бугрів з кутами вершин 50°, підняті в сторони на 90°, ноги разом. Нахил хребта вперед, за рахунок ротації вперед кульшових суглобів на 21°. Відведені вперед від вертикальної соматичної вісі на: 47° точка лона; 23° вісь фронтальної площини голови; 11° маківка голови, шийний і грудний відділи хребта, що на одній прямій; 20° поперековий відділ, розгинання 159° і 149° у верхньому і нижньому поперекових відділах. Відхилення назад на 51° крижово-куприковий відділ. Ноги зігнуті у колінних суглобах на 158°, стегна відхилені вперед на 21°, голілки вертикально. Виявлена оголена жіноча фігура вагітної середнього віку, міцної статури (великі стегна і сідниці, мала голова). Голова конусоподібна, обличчя – вперед-вверх, не визначене, пуп розтягнутий.

Виявлено лише дві групові композиції з чотирьох фігур, до складу яких входять фігури у позиціях стоячи на стопах. Дві з чотирьох жіночих фігур з Гілаешть-Недеа (Румунія) (інші – на пуантах) розміщені у посудині під стінками по колу, фронтальною стороною одна напроти другої навхрест. У моделі будівлі у формі вази, у другій композиції також дві фігури: чоловіча справа і жіноча попереду центральної жіночої фігури, що сидить, у жіночої фігури, що стоїть зліва, стопи втрачені.

Висновки. За часів трипільської культури психосоматичні вправи у положеннях стоячи на стопах практикували адепти різної статі, віку, статури в 21 позі, у різних психоемоційних станах з вербально-звуковим супроводом, в одиночних і групових композиціях.

Перспективи подальших розвідок: плануються дослідження психосоматичних і біомеханічних аспектів культових психосоматичних вправ трипільської культури, з метою визначення оптимальних засобів психосоматичної регуляції та шляхів їх впровадження у програми фізичного виховання різних груп населення.

Використані джерела

1. Біомеханіка спорту : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. з фізичного виховання і спорту / А. М. Лапутін [та ін.]; заг. ред. А. М. Лапутін. – К. : Олімпійська література, 2001. – 318 с. : рис. – Бібліогр. : с. 310-316. – ISBN 966-7133-39-7.
2. Вацеба Оксана. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури та спорту / укл. та автор вступної статті О. Вацеба. – Л.: Українські технології, 2003. – 52 с.
3. Витензон А. С. Зависимость биомеханических параметров от скорости ходьбы / А. С. Витензон // Протезирование и протезостроение : [сб. науч. ст.]. – М.: ЦНИИПП, 1974. – С. 53-65.
4. Витензон А. С., Петрушанская К. А. От естественного к искусственному управлению локомоцией / Витензон А. С., Петрушанская К. А. – М.: Научно-медицинская фирма МБН, 2003. – 448 с.
5. Енциклопедія Трипільської цивілізації / Бурдо Наталія Борисівна, Відейко Михайло Юрійович, Дергачов Валентин Онисимович, Дудкін Валерій Павлович, Журавльов Олег Петрович. – В 2 т. / Держ. підприємство Книжкова палата України ім. Івана Федорова; Нац. комісія України у справах ЮНЕСКО; Корпорація "Індустріальна спілка Донбасу"; ЗАТ "Петроїмпекс" / Л.М. Новохатько (голова редкол.). – К. : ТОВ "Укрполіграфмедіа", 2004. – 704с. : іл. Т. 1. – К. : ТОВ "Укрполіграфмедіа", 2004 – 704с. : іл. – ISBN 966-8703-00-6. Т. 2. – К. : ТОВ "Укрполіграфмедіа", 2004 – 654, 57 с. – ISBN 966-8703-00-6.
6. Маркс В. О. Ортопедическая диагностика : Руководство-справочник. – Мн.: Наука и техника, 1978. – 512 с. – ISBN: 51101-014 М-доп.-77 М316-78.
7. Энока Р.М. Основы кинезиологии / Р. М. Энока; пер. с англ. Г. Гончаренко. – К.: Олимпийская литература, 1998. – 399 с. – ISBN 966-7133-08-7.

Tverdokhlib O.F., Kuzminova M.I.

THE RESEARCH OF TRYPILSKA KULTURA CULT PSYCHOSOMATIC TRAINING POSES IN FEET STANDING POSITIONS

The psychosomatic, anthropomorphic and biomechanical characteristics of Trypilska Kultura cult psychosomatic training poses in feet standing positions have been researched.

Key words: psychosomatic training poses, biomechanical characteristics, Trypilska Kultura.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013 р.

